

Eksamensoppgaver og eksamenssvar fra NOR1267, **hovedmål**, våren 2024

Eksempel 3: Kortsvar og langsva
«drøftende fagartikkel»

Kortsvarsoppgave

Vedlegg:

- «Håvamål», strofe 23
- «Godnatta til alle som angrer» av Gro Dahle

«Håvamål» er et norrønt dikt der guden Odin gir menneskene råd om hvordan de best bør leve. "Godnatta til alle som angrer" er et dikt fra vår egen tid.

Sammenlign noen sider ved form og innhold i de vedlagte diktene. Bruk eksempler fra vedleggene og relevant fagspråk.

Skriv mellom 250-300 ord.

Svaret ditt vil bli vurdert på følgende områder:

- Svar på oppgaven
 - sammenligner diktene
 - viser forståelse av diktene
 - har eksempler og bruker relevant fagspråk
- Struktur og sammenheng
- Språkføring og formelle ferdigheter

1. Les oppgaveinstruksjonen til kortsvaret og diskuter hva man skal gjøre i denne oppgaven.

2. Les elevsvaret.

- a. Marker deler av kortsvaret som viser sammenligning av form
- b. Marker deler av kortsvaret som viser sammenligning av innhold
- c. Strek under eksempler på relevant og presist fagspråk
- d. Strek under eksempler/sitater fra tekstvedleggene
- e. Marker eksempler på presist og nyansert språk og/eller eksempler der språket er uklart
- f. Kommenter hvordan kortsvaret er strukturert, og vurder om strukturen er hensiktsmessig ut fra oppgaveteksten.

Kortvarsoppgave – elevsvar:

En ond sirkel av angst og anger

Tekster som skal lære oss moral og levesett finnes gjennom nærmest alle sivilisasjoner, og de forteller mye om hvordan fortidens og nåtidens samfunn er organiserte. En slik tekst om moral er gudediktet «Håvamål» fra Den eldre Edda. I diktet veiviser Odin, som i norrøn mytologi er den klokeste guden, menneskene om hvordan de burde leve. I strofe 23 fortelles det om den «vitlause mann» som er evig utslitt av tunge tanker. En annen tekst som formidler morallære, er Gro Dahles dikt «Godnatta til alle som angrer» fra 2009. Diktet handler i likhet med «Håvamål» om de som ligger våkne om natten med anger over hva de gjorde og ikke fikk gjort.

Det er likheter i både formen og innholdet til diktene som er skrevet i to svært ulike tidsaldere. De er begge skrevet uten et fast rimmønster, men har begge rytmemønstre som skaper flyt. I «Håvamål», som i utgangspunktet var overlevert muntlig (Børresen, m.f. 2021), brukes allitterasjon som i verselinjen «stir med tunge tankar» (Ødegård, 2014). Dette gjør også Dahle i «knyte knuter på tankene» (Dahle, 2009).

Begge verkene handler om at det er våre egne tanker og måten vi overtenker på som ødelegger for oss. «Håvamål» beskriver dette levesett som den uklokes. Det ukloke mennesket setter seg fast i en ond sirkel av tunge tanker hvor «vanskane er slik dei var» (Ødegård, 2014) når morgen kommer. På lignende vis fremstiller også Dahle et angrende mennesket som hun anmoder å bryte ut. Med oppfordringen «ikke mer å gjøre i dag, men kanskje i morgen (...) kan du kanskje si unnskyld» (Dahle, 2009)

avslutter hun diktet. Hvor «Håvamål» fremstiller den ukloke som noe determinert til angst over valgene man tar, fremmer Dahle en handling for å befri seg fra anger. Likevel fremmer diktene svært like moraler og levesett hvor leserne advares mot en ond sirkel av angst, anger og tunge tanker.

Kilder:

Børresen, P. F., Jomisko, A. L., Longva, I. C., Sørhaug, J. O., Aasbrenn, I. Appell Vg2 og Vg3 SF. Gyldendal, 2021

Dahle, G. «Godnatt til alle som angrer». God natt, natt. Cappelen Damm, 2009

Ødegård, K. Edda-dikt, Band I, Voluspå & Håvamål. Poesi, mytologi og middelalderliv gjendikting og kommentarer). Cappelen Damm, 2014

Langsvarsoppgave

Vedlegg:

- Knut Hamsun: «Fra det ubevisste sjeleliv», Samtiden, 1890. Utdrag fra artikkel
- Tarjei Vesaas: «Innbying», 1953, fra diktsamlinga Løynde eldars land
- Jon Fosse: «Kvitleik – forteljing», 2023, utdrag fra roman

Skriv en fagartikkel der du gjør rede for den modernistiske tradisjonen og drøfter om modernistisk litteratur kan gi unge mennesker større forståelse for hvordan det er å være menneske. Bruk eksempler fra vedleggene og relevant fagspråk.

Svaret ditt vil bli vurdert på følgende områder:

- Svar på oppgaven
 - gjør rede for den modernistiske tradisjonen
 - viser forståelse av de vedlagte tekstene
 - har eksempler og bruker relevant fagspråk
 - drøfter om modernistiske tekster kan gi større forståelse for hvordan det er å være menneske
- Struktur og sammenheng
- Språkføring og formelle ferdigheter

1. Les oppgaveinstruksen til langsaret og diskuter hva man skal gjøre i denne oppgaven.

2. Les elevsvaret.

- a. Marker deler av langsaret som viser sammenligning av form
- b. Marker deler av langsaret som viser sammenligning av innhold
- c. Marker deler av langsaret der eleven reflekterer over verdiene som kommer fram i diktene
- d. Strek under eksempler på fagspråk og faglige formuleringer
- e. Strek under eksempler/sitater fra tekstvedleggene
- f. Marker eksempler på presist og nyansert språk og/eller eksempler der språket er uklart
- g. Kommenter hvordan langsaret er strukturert, og vurder om strukturen er hensiktsmessig ut fra oppgaveteksten.
- h. Diskuter hvilke andre måter man kan strukturere svaret i denne oppgaven.

Langsvarsoppgave – elevsvar:

Det ubevisste mennesket i fortid, samtid og fremtid «Under open himmel. Over open avgrunn» (Vesaas, 1953) kan sies å være en god konkretisering av den problematikken de modernistiske forfatterne, kunstnerne og filosofene tar opp i sine verk. Følelsen av fremmedgjøring, eksistensiell angst og verdi- og meningstap er sentrale poenger i den modernistiske tradisjonen som stammer nettopp fra det moderne menneskets følelse av å henge i lufta mellom, det Tarjei Vesaas kaller, åpen himmel og avgrunn. I løpet av de siste 130 årene har denne retningen som ønsker å se på mennesket fra innsiden av fått fotfeste i litteraturen (Børresen et al., 2021). Verk som omhandler en slik virkelighetsforståelse, har preget den litterære kulturen i mange tiår. Helt tilbake i 1890 skrev forfatter Knut Hamsun en artikkel kalt «Fra det ubevisste sjeleliv» hvor han kritiserte overfladiske skildringer av mennesket. For ikke lenge siden enn i fjor skrev nobelprisvinner Jon Fosse romanen «Kvitleik» - forteljing om det uberegnelige og uordnede mennesket. Hva er den modernistiske tradisjonen, hvor tar den utgangspunkt fra og kan slik litteratur gi unge mennesker en dypere forståelse av det å være menneske?

Med den litterære tradisjonen **modernisme** mener vi en retning innen moderne litteratur som legger vekt på det indre mennesket i møte med en ny og omveltende omverden. Tradisjonen oppsto på sent 1800-tall som en reaksjon mot det stadig mer inngripende industrialiserte samfunnet og mot tidligere epokers skildringer av hverdagslige og ytre hendelser, som under realismen (Børresen, 2021). Forfatterne av den modernistiske tradisjonen ville beskrive virkeligheten, ikke som realistenes mimesis av det ytre og objektive, men det indre og subjektive.

For dem er det viktigere å skildre hvordan virkeligheten oppleves, enn hvordan virkeligheten objektivt er. Slik som Knut Hamsun, en tilhenger av den tidlige modernismen, mente, måtte man vende blikket innover mot det uåtgripelige og mystiske indre sjelelivet til menneskene.

Modernismen vokste fram i takt med at menneskets virkelighet på historisk kort tid gjennomgikk en enorm forandring. En så rask og omveltende forandring, skapte en dyp følelse av fremmedgjøring og distanse mellom hva mennesker forventer og hva de opplever rundt seg. Den litterære søken etter en ny og virkelighetsnær skildring av menneskets indre gjorde at tradisjonalismens litterære form ble oppløst og skrivningen nærmest lovløs. Dette skapte sterke reaksjoner i datidens samfunn som når komponisten Igor Stravinskij fremførte stykket *La Sacre du Printemps* i Paris i 1913 (Moum et al., 2018). Publikum i salen ble så opprørte av det nye og modernistiske at forestillingen måtte avbrytes – slik var reaksjonene også mot den modernistiske tradisjonen i litteraturen.

I modernismens litterære verk ønsker forfatterne å skildre det ubevisste indre sjelslivet til mennesket, og disse skildringene dreier seg ofte om en form for galskap og absurditet. Knut Hamsun skrev i «Fra det ubevisste sjeleliv» at «om de hemmelige bevegelser som bedrives upåaktet på de avsides steder i sjelen, den fornemmelsenes uberegnelige uorden, det delikate fantasiliv hold under lupen» (Hamsun, 1890). Hamsun sikter til ønsket om en mer kaotisk og nærmest gal skildring ettersom han mener dette vil gi litteraturen en mye større verdi for menneskene. Han peker på at slik litteraturen ofte skriver om hendelser og personer «som man treffer hver dag på torget» (Hamsun, 1890) ikke tilføyer noe dypere

tankevirksomhet og er ikke «svarende til det sinnsliv som moderne mennesker i nåtiden lever» (Hamsun, 1890). Den typen for litterær «galskap» som Hamsun påroper i artikkelen finner vi igjen i andre modernistiske verk.

I 1893 skrev en annen tidlig modernist, Sigbjørn Obstfelder, diktet «Jeg ser» i samlingen **Digte**. Jeget i Obstfelders verk viser til en lignende fremmedgjort absurditet, slik som i verselinjene «Jeg ser, jeg ser ... Jeg er visst kommet på en feil klode! Her er så underligt ...» (Obstfelder, 1893). Flere litterære verk beskriver mennesket som ikke forstår verken hvor de er eller hvem de er i den verden de befinner seg i. Eksistensfilosofen Gabriel Marcel mente det moderne mennesket hadde mistet bevisstheten om selve eksistensen, og det dype og meningsfulle med tilværelsen (Moum et.al., 2018). Av denne grunn er den eneste måten å begripe menneskenes eksistens på gjennom det ubevisste. Den modernistiske tradisjonen er igjennom denne oppfatningen en kritikk av moderniteten. Moderniteten hadde tro på at fremtiden ville bringe økt frihet og fremskritt. Likevel motsier flere seg denne forståelsen, slik som filosofen Michael Foucault (1926-1984). Han argumenterte for at fremskritt og frihet er illusjoner og at den moderne verden er mer kontrollerende enn noensinne (Moum, et al., 2018). Selv om dette er enn radikal tolkning av det moderne, er det mange som mener forståelsen av fremskritt i nåtiden er tosidig og kompleks fordi fremskritt for menneskenes ytre og indre ikke nødvendigvis samstemmer. En slik tosidighet er nettopp hva absurditeten og galskapen i modernistiske verk adresserer.

En sterk følelse av uvisshet og tomhet i møte med nærmest uendelige valgmuligheter er et annet tema i den modernistiske tradisjonen. I Jon

Fosses samtidsroman ***Kvitleik – forteljing*** er det en jeg-person som kjører meningsløst og uberegnelig rundt på landeveier og inn i en skog. «Kvifor køyrde eg inn på han. Kva slags påfunn var no det. Kva grunn hadde eg for å gjera det. Ingen. Ingen grunn i det heile» (Fosse, 2023) skriver Fosse i romanen. Jeget forteller handlingen som en tankestrøm, som er et typisk trekk i modernistisk litteratur. Jeget beskriver en sterk og uforklarlig redsel og tomhet som lammer jeget fra handling. Valg som å ta «anten til høgre eller til venstre» (Fosse, 2023) er vanskelige for jeget. Fosse skildrer en sterk meningsløshet og fremmedgjøring i romanens jeg som fraskriver seg ansvaret ved å ta valg. Modernister og eksistensialister mener at valgmulighetene i den moderne verden er så mange og definerende at de skaper angst. Likevel mener de også at dersom man fraskriver seg ansvaret for valgene sine, skaper det en eksistensiell fremmedgjøring ovenfor eget liv. «Dømt til frihet» er det berømte sitatet fra den franske eksistensialisten Jean-Paul Sartre (Moum et al., 2018) – altså vi mennesker er frie og dermed «dømte» til å ta ansvar for egne valg. Hvordan et slikt perspektiv fremstår fra menneskets indre opplevelse er nettopp hva Fosse skildrer i ***Kvitleik – forteljing***.

Verk i den modernistiske tradisjonen er ofte, i motsetning til den realistiske tradisjonen, negative til at samfunnet endres. Grunnleggende i den modernistiske tradisjonen er forestillingen om at litteratur ikke er politikk som skrives for å skape samfunnsendring, men kunst. Kunst som skal skildre hva som skjer i en verden hvor faktumet at mennesket er fremmedgjort står støtt. Tarjei Vesaas sitt høymodernistiske dikt «Innbying» fra samlingen ***Løynde eldars land*** fra 1953, virker nærmest som et forsøk på å komme til ro og akseptere en slik virkelighet. Den avsluttende strofen «Som lauv er du og eg. Fort skjelvande, og fort borte.

Kom-» (Vesaas, 1953) fremstår som en anerkjennelse av at den moderne verden, hvor mennesket er fremmedgjort, forvirret og ensomt, er noe vi må forholde oss til. Med den siste verselinjen «Kom-», selv om du er et løv i fritt fall, kan tolkes som en omfavnelse av galskapen og meningsløsheten i verden. Dette finner man igjen i flere høymodernistiske retninger slik som dadaismen, som hyller denne galskapen (Børresen, 2021).

Med det sagt kan man stille spørsmålet om modernistisk litteratur kan gi unge mennesker en dypere forståelse av hva det vil si å være et menneske? Unge i dagens moderne samfunn er, i motsetning til menneskene som forfattere som Hamsun, Obstfelder og Vesaas skrev om, ikke født inn i verden før moderniseringen, de hyppige omveltningene og industrialiseringen. På den ene siden kan man derfor argumentere for at unge ikke vil oppleve den samme fremmedgjøringen som tidligere generasjoner, som opplevde skiftet mellom den førmoderne og moderne verden. Dermed vil kanskje ikke dagens unge relatere seg til litterære verk som skildrer denne situasjonen. En teori som kan støtte dette er Thomas Kuhns ide om paradigmeskifter. Mange mener brytningspunktet 1890 til 1940 kan kalles et paradigmeskifte, altså en omvending i vår forståelse av verden (Moum, m.f. 2018). Ifølge Kuhn vil det være utrolig vanskelig for menneskene som opplever et skifte å akseptere den nye realiteten. Av den grunn må det gå et helt generasjonsskifte før den nye viten er allment akseptert og forstått (Moum et al., 2018). På den andre siden gjennomgår samfunnet i dag fremdeles enorme og hyppige omveltninger innen teknologi og digitalisering. Det er altså ikke sikkert at fremmedgjøringen vil forsvinne for yngre generasjoner, og som følge av dette, relevansen av modernistisk litteratur. I tillegg er modernistisk litteratur svært gode skildringer av

menneskelig natur, følelser og reaksjoner. Skildringer unge generasjoner likeså eldre kan dra nytte av. Slik som Hamsun skrev i «Fra det ubevisste sjeleliv» for over 130 år siden: «den billige ytre psykologi som aldri trevler en tilstand opp, aldri dukker ned i den sjelelige ransakelse (...)» (Hamsun, 1890) kan være aktuell i vår tid i likeså stor grad. I den moderne verden vi lever i står den materialistiske virkelighetsoppfatningen, med dogmet om at epistemologien kan forklare alt, sterkt. Som svar har mange, som filosofen Hans Skjervheim, stått for standpunktet at mennesket ikke kan forklares med naturvitenskaplige metoder (Moum et al., 2018). For å forstå hva det vil si å være et menneske kan man ikke være en utenforstående tilskuer, man må være en deltaker. Skjervheim påstår dette med begrunnelsen at mennesker ikke er universelle objekter, men selvstendige subjekter. Dermed, for å forsøke å begripe mennesket, må man begripe det ubevisste, og det som kan virke som uforklarlig galskap og mani. Dette er nettopp hva modernistisk litteratur prøver å gjøre og kan dermed sies å være relevant for alle, også de unge i dag.

For å konkludere; den modernistiske tradisjonen er en litterær retning som legger vekt på det fremmedgjorte mennesket som føler på en sterk meningsløshet og mangel på fotfeste i møte med den moderne verden. Modernistiske verk prøver, i møte med en slik realitet, å skildre det underbevisste og uberegnelige i menneskene. Knut Hamsun skrev allerede i 1890 artikkelen «Fra det ubevisste sjeleliv» om ønsket om å vende blikket innover. Utover i den modernistiske tradisjonen skrev forfattere som Tarjei Vesaas, med diktet «Innbying» fra 1953, om absurditeten i det moderne menneskets tilværelse. I nyere tid skrev nobelprisvinner Jon Fosse romanen **Kvitleik – forteljing** om menneskets angst for å ta valg, og følelse av meningsløshet og fremmedgjørelse. De eldste av modernistiske tradisjonens litterære verk er godt over 100 år

gamle, men kan fortsatt være av verdi og mening for dagens generasjoner. Unge i dag lever i en verden hvor moderniteten har godt fotfeste, men også i dag skjer lignende omveltninger hele tiden. Digitalisering og teknologiske fremskritt endrer på få tiår mye av hverdagen i samtiden. I tillegg har modernistiske verks fokus på menneskets subjektive virkeligheter, en verdi i å forstå hva det vil si å være et menneske, noe som ikke ene og alene kan gjøres gjennom empiriske metoder. Modernistiske verk står som både et historisk testament over de enorme endringene samfunnet har gjennomgått, men også en skildring av hva et menneske er og vil være inn i en fremtid bestående av ytterligere endring og nytenkning.

Kilder:

Moum, T., Sævareid A. Pettersen, T. Historie og Filosofi 2. Cappelen Damm, 2. utgave, 2018 (Moum, Særvareid, 2018)

Hamsun, K. «Fra det ubevisste sjeleliv» (utdrag). Samtiden, 1890

Vesaas, T. «Innbying». Løynde eldars land. Gyldendal, 1953

Fosse, J. Kvitleik – forteljing. (utdrag) Det Norske Samlaget, 2023

Børresen, P. F., Jomisko, A. L., Longva, I. C., Sørhaug, J. O., Aasbrenn, I. Appell Vg2 og Vg3 SF. Gyldendal, 2021

Kommentarer fra sensor:

Svar på kortsvarsoppgaven:

Eleven viser meget god forståelse for tekstvedleggene. Hen sammenligner noen sider ved form og innhold i de vedlagte diktene på en god måte ved hjelp av eksempler og relevant fagspråk.

Det kunne vært brukt litt flere fagbegreper i kortsvaret, og svaret kunne vært litt mer effektivt.

Svar på langsvarsoppgaven:

Eleven viser svært god kunnskap om den modernistiske tradisjonen. Hen bruker flere eksempler fra tekstvedleggene og andre relevante eksempler. Eleven drøfter om modernistisk litteratur kan gi unge mennesker større forståelse for hvordan det er å være menneske på en nyansert måte.

Eleven bruker kilder på en relevant og selvstendig måte.

Struktur og sammenheng:

Både kortsvaret og langsvaret har hensiktsmessig struktur som fungerer godt.

Språkføring og formelle ferdigheter:

Tekstene har klare formuleringer med variert ordforråd, og det er gjennomgående korrekt rettskriving og tegnsetting

Kandidaten har samlet sett vist svært god kompetanse til skriftlig eksamen i norsk hovedmål og svaret er vurdert til karakteren 6.